

SU ŽALGIRIU – UŽ LIETUVĄ!

ŽALGIRIS

Valstybės pamatai - jos žmonės

Liudvinavo miestelyje (Marijampolės sav.) gimusi, didžiąją gyvenimo dalį čia nugyvenusi ir dabar čia gyvenanti buvusi lietuvių kalbos mokytoja, kraštotyrininkė Teresė Vizbarienė savo gimtajam kraštui padovanojo knygą „Prie Šešupės, Dovinės ir Sūduonios“. Autorė tikisi, kad kruopščiai ir ilgai rašyta knyga pagelbės kiekvienam iš Liudvinavo kilusiam, bet nespėjusiam jį pažinti žmogui, bet labiausiai ji norėtų, kad ją perskaitytų jaunimas, mokiniai, mokytojai. Anot T. Vizbarienės, kiekvienas pirmiausia turi žinoti savo krašto istoriją, nes neįmanoma mylėti to, ko nežinai.

- Rašydama knygą apie vieną valsčių priminėte, kad kiekviename kaime, miestelyje yra daugybė asmenybių, kurias reikėtų gerbti ne tik viename bažnytkaimyje, bet ir visoje Lietuvoje. Prisilietėte prie visos valstybės. Kur, jūsų manymu, slėpi valstybės stiprybę? - paklausiau Teresės VIZBARIENĖS.

- Nelygu iš kurio taško žiūrėsi. Kai Lietuva priklausė carinei Rusijai, jie manė, kad tai jie iš viršaus diktuodami kuria valstybės pamatus. Bet patys pamatai buvo ir yra žmonės. Tie, kurie ėjo, mažžemiai ir bežemiai, ginti Lietuvos. Ir jie ne dėl naudos ėjo. Ko dabar žmonės eina į Seimą, į valdžią? Dažnas eina sukurti sau gerovės. Jeigu ką nors gero padaro, žiūri, kad iš to išeitų jiems reklama. Kad jie būtų nufotografuoti, televizija juos parodytų. Artėja rinkimai į mero postą ir aš jau pajautau, kaip reklamuoju žmones. Metų metais nemato, kaip gyvena negalūs žmogus, net nesidomi, bet jau labai sužiūri jubiliejus. Ir atvažiuoja pas šimtametę bobulę kokie penki su puokštėmis gėlių, su juosta. Tai bobulei keista, ji nesupranta: ar aš čia jau danguje apsupta ponų, ar jau mirusi, gėlėmis apdėta. Juk nepažįsta jų. Su jais kartu yra filmuotojas, kuris būtinai parodo, kaip riša juosta. Žinot, man šitai pasidarė baisiai nemielia. Na, kam tokios reklamos. Pernai šimtą metų šventė mano draugės mama. Pasiskambino, ar gali atvažiuoti meras, kiti aukštas pareigas einantys darbuotojai. Man labai patiko šimtametės dukters atsakymas. Žmonės, kuriuos mano mama pažino, su kuriais bendravo, prašom, bet tie, kurią ją mato pirmą kartą, nors ir dideli ponai, tegul nevažiuoja.

- Ar visada taip buvo? Ar visada lietuviai daug ką darė dėl naudos sau?

- Žmonių, kurie pasikėlė, visada buvo. Buvo galvojančių, mes turtingi, tu - vargšas. Susiskirstymas buvo visada. Niekas nieko naujai neišrado, kokie papročiai nusistovėję, tokie ir liko.

- Nežinia, ar daug jaunuolių veržtųsi savo noru anksčiau atlikti privalomosios karinės tarnybos, jeigu jiems nebūtų mokamos didesnės išmokos. Ar

Kazimiero Linkevičiaus nuotr.

➤ **Kaimynės važiuoja pas vaikus į užsienį, o aš laimingesnė, kai pas mane dukte ateina su bijūnais iš savo darželio**

Lietuvos laikais savanoriai taip pat ėjo tarnauti Tėvynei už pažadus?

- Petras Cvirka savo „Žemėje maitintojoje“ rašė, kad savanoriams buvo pažadėta žemės. Tų, apie kuriuos rašiau, nebepaklausiu. Gal buvo ir jiems pažadėta. Sakysime, labai daug bežemių buvo prie Buktos dvaro. Iš to krašto buvo ir daugiausia savanorių. Iš Ažuolyno, Išlandžių, Želsvos kaimų. Tarp tų savanorių yra generolas Jonas Kubilius, iš Kulokų kaimo, karininkas Julius Matulevičius. Abu iš didžiųjų žemių. Didžioji dalis savanorių buvo vargšai bežemiai. Niekas jų nevarė. Savanoriais buvo laikomi ne visi. Tie, kurie pusmečiu pavėlavo stoti į Lietuvos kariuomenę, nebuvo laikomi savanoriais kūrėjais. Pirmieji gavo žemės nemokamai, o kitiems reikėjo žemę išsipirkti.

- Kaip jums atrodo, kas Lietuvą labiausiai nustekeno? Tremtis, okupacija, kolektyvizacija?

- Aš manau, pirmiausia labai kvaili tarybiniai įstatymai. Vienas Tarašiškių kaimo ūkininko sūnus paliko užrašęs savo prisiminimus. Jis labai įdomiai rašė apie Antrąjį pasaulinį karą. Jų ūkyje buvo įsikūręs rusų kariuomenės štabas, tech-

nikos remonto dirbtuvės. Tie rusai, kurie išmanė techniką, buvo lengvai sužeisti, dirbo tose dirbtuvėse ir jie matė, kaip gyvena Lietuvos ūkininkai. Jie sakydavo: pavydime jums, kaip gražiai gyvenate, kaip jūs dirbate, bet jeigu ir pas jus padarys kolchozus, prapulsite. Ir kai 1949 metai pas mus atėjo kolchozai, visi buvo pašiuropę. Tuo metu man ėjo vienuoliktą metą, bet ir aš labai bijojau. Vaikas tik, bet bijojau. O baisu buvo todėl, kad rusai, norėdami ūkininkus nusodinti, uždėjo labai dideles pyliavas ir pinigais, mėsa, kiaušiniai. Viską reikėjo atiduoti, atseit reikėjo parduoti valstybei. Bet kaina buvo tik simbolinė. Pyliavas uždėjo nuo žemės kiekio. Atsirado išsisukinėjančių, tokių, kurie pradėjo pardavinėti popierius, kad jau atsiskaityta. Atsimenu, kaip pradėjo lietuvius tremti.

- Kaip būtų atrodžiusi Lietuva, jeigu nebūtų buvę tų kataklizmų, tremties?

- Jeigu nebūtų buvę tremties, kolūkių, tie, kurie turėjo žemės, būtų gyvenę, kaip dabar ūkininkai gyvena. Tikros lygybės nebūtų buvę. Jos ir dabar nėra. Nusmukdė Lietuvą ne tik tai, nusmukdė žmonių susipriešinimas. Kodėl tiek daug miestelio vyrų nuėjo į stribus? Turėjo jie

šeimas, šeimos būdavo nemažos, ir 20 arų daržo. Kitas ir tiek neturėjo. Eiti dirbti ir užsidirbti nebuvo kur. Ūkininkai išvežti, žemės atimtos. Atimta viskas. Stribais jie ėjo kaip į darbą, nors žinojo, kad ne šiandien, tai ryt juos gali nušauti, bet vis tiek ėjo, nes reikėjo šeimą išlaikyti. O stribų alga buvo gera. Vieni ėjo į stribus, kiti - į mišką, nes išvežė jų tėvus, bėgo nuo mobilizacijos į rusų kariuomenę. Ėjo į mišką tie, kuriuos būtų suėmę, - inteligentai, lietuviškų organizacijų nariai. Jie neturėjo pasirinkimo. Prisimenu vaikus, abu buvo moksleiviai. Vienas jų įstojo į komjaunimą, buvo išrinktas sekretoriumi, o kitas iš tos pačios mokyklos nuėjo į partizanus. Vieną naktį jis gavo nurodymą nušauti tą sekretorių. Važiuojantį vakare po pamokų ir patykojo. Viskas „išsirišo“, kai per tardymą vienas partizanų neatlaikė kankinimų ir išdavė, kur yra bunkeris. Ten rado dokumentus. Pradėjo pykčiai, tėvus išvežė, mokyklos draugą nušovęs vaikas pats vėliau žuvo.

- Kurie čia teisūs, o kurie kalti?

- Nei tie, nei tie. Atsirado pyktis, neapykanta. Iki šiol ji pasibai-gusi. Lyg ir buvo atėjusi taika, buvo išmokę bendrauti ir tie, kurie buvo lageriuose, ir tie, kurie buvo likę Lietuvoje.

- Dabar mes susikūrėme kitą tremtį - patys tremiamės iš Lietuvos.

- Nežinau, ar taip būtina. Aš užauginau keturis vaikus, turi jie savo šeimas. Tose šeimose auga dešimt anūkų, yra jau užaugusių, studijuojančių, ir nė vienas iš mano vaikų neišvažiuo, nė vienas anūkas neišvažiuo į užsienį net studijuoti. Mes taip manome: jeigu netingi dirbti, tai rasi darbo. Dabar didžioji dalis jaunimo dar nežino, kaip dirbti, nemoka darbo, bet jau nori labai didelių algų, o paskui labai gerai nesistengia. Tie, kurie dirba gerai, randa darbus, greit iškyla. Išvažiavimas yra lengviausias kelias. Yra labai daug išvažiavusių, atvažiuoja tik į svečius. Kaimynės važiuoja pas vaikus į svečius, o aš juokiuosi, kad neturiu kur išvažiuoti. Bet aš laimingesnė, kai pas mane dukte ateina su bijūnais iš savo darželio. Viena kaimynė sako skaičiu kasdien bendraujanti. Na, koks jau ten bendravimas. Matai, girdi balsą, bet nei tu gali prisiliesti, nei paglostyti. Toks tas gyvenimas. Kaimynystėje gyveno senutė, jos dukte ištekėjo Amerikoje už lietuvio, bet jau nekalbančio lietuviškai. Atvažiuodavo dukte su berniukais, taip pat lietuviškai nemokančiais. Išeinu kartą į kiemą ir matau, vaikas, kokių penkerių, lipa kopėčiomis ant tvartuko. Močiutė apačioje rėkia, liepia nulipti, o vaikas juokiasi. Jis nesupranta močiutės šnektos. Pagalvodavau, kad tai lygiai kaip mano vaikystėje žasiukus vedžiodavo kalakutė. Tie supuola į tvenkinį, plaukia, ta bėga krantu ir kiauksi. Toks žmonių pasirinkimas. Tie, kurie laimingi Airijoje, tegul būna laimingi Airijoje.

Man baisiau, kai mūsų jauni atlikėjai nemoka lietuviškai dainuoti. Prisimenu kompozitoriaus Algimanto Raudonikio pasakymą viename susitikime su jaunais kompozitoriais. Padainavo jie angliškai, o kompozitorius rėžė tiesiai: „Žinot, aš šitos dainos ir girtas nedainuočiau.“ Man daina - tai žodžiai, muzika ir atlikėjo balsas. Visų trijų derinys yra gražu. To, ko nesuprantu, man nėra gražu.

- Kaip atrodys Lietuva, jei išsivaikščios?

- Aš nemanau, kad išsivaikščios Lietuva. Tokio juodo scenarijaus nematau. Gal įpras žmonės dirbti ir užsidirbti.

- Neišsivaikščios? Sąrašai kaimų, kurių jau nebėra, vis ilgėja...

- Pasidomėjau, kaip nyko kaimai Liudvinavo seniūnijoje. Kaimų nykimas prasidėjo ne pastarąjį dešimtmetį, o kur kas anksčiau. Buvo tam tikros priežastys. Viena, tremtis. Geresnius ūkius išdraskė, ūkininkus išvežė į Sibirą. Liko tušti namai. Kai kuriuose namuose gyveno svetimi, kurie visai nesirūpino tais namais. Sugriuvo jie. Nebuvo gaila nė palikti. Melioracija taip pat griovė kaimą. Taip Gudupių kaimas išnyko, Petriškės, Kumečiai... Jau ir senukų ten nebėra. Tik mes, vietiniai, kalbėdami juos minime. Gal tas keitimasis yra natūralus? Pasikeičia žmonių gyvenimo būdas, ateina nauja technika, naujos technologijos. Nėra turbūt tokios valstybės, kuri būtų išlaikiusi patriarchalinį gyvenimo būdą. Aš manau, kol nuvažiavęs į tėviškę kažką artima dar randi, kol gali susitikti kaimyną ar kaimyno vaiką, ten dar miela, o kai randi tik akmenį, o ir tuos dabar surenka, ir tik ieškai akimis, kur čia stovėjo gimtoji sodyba, nebemiela tampa. Žmonių kaime reikia, ne griuvėsių.

- Jums yra tekę nemažai dirbti kaime. Kaip vertinate, kad mokyklos tolsta nuo kaimų? Užsidaro, mokiniai vežiojami į centrus, miestus.

- Tai yra baisu. Smetonos laikais mūsų valsčiuje buvo šešios kaimo mokyklos. Dabar nė vienos neliko. Liudvinavo gimnazija vežiojo vaikus autobusiuku dvejus metus, kad tik galėtų atidaryti gimnaziją. Kiekvieną rytą ir popietį į Krosną važiuo autobusiukas dėl kelių vaikų. Tai kvaila, kiek kuro kasdieną su dega. Kažkada kalbėjau su direktore, sakiau, labai reikėtų, kad vaikai žinotų savo krašto istoriją, savo knygnešius. Kauno muziejaus sodelyje yra knygnešių sienelė. Iš kelių tūkstančių Lietuvos knygnešių išskirta šimtas labiausiai pasižymėjusių, iš jų net keturi iš Liudvinavo valsčiaus. Pirmas įrašytas Juozas Akelaitis. Liudvinavo vaikai to nežino. Nereikia tam jokio pridėtinio laiko. Niekas netrukdo dėstant istoriją mokyti savo krašto istorijos. Programas juk sudaro patys mokytojai.